

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 7. 2023. Issue 2.

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem 782.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 7. 2023. Issue 2. Podgorica, December 2023.

Editor in Chief: Adnan Prekic

Editors: Zivko Andrijasevic, Dragutin Papovic, Ivan Tepavcevic, Milan Scekcic.

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA; Srdja Pavlovic, University of Alberta, CANADA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index; Slavic Humanities Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file - Podgorica

Circulation: 100 copies

Volume 7. 2023. Issue 2. Podgorica, December 2023.

CONTENTS:

RELATIONS BETWEEN MONTENEGRO AND ALBANIA DURING THE 70'S AND EARLY 80'S Dragutin PAPOVIC	p.127.
WOMEN'S EMANCIPATION IN MONTENEGRO BEFORE SOCIALIST YUGOSLAVIA: THE ROOTS OF RETRADITIONALIZATION IN MONTENEGRIN SOCIETY Jovana DJURIC	p.163.
DELEGATE ELECTORAL SYSTEM AND SELF-MANAGEMENT CASE STUDY: MONTENEGRO 1974-1990 Jelisaveta BLAGOJEVIC MILJANIC	p.192.
READING THE STARS IN 1990: SERBIAN MEDIA AND THE RECONSTRUCTING OF THE CONCEPT OF HEAVENLY PEOPLE Srdja PAVLOVIC	p.221.
THE CONDITIONALITY OF ECONOMIC GROWTH ON NATIONAL INTELLECTUAL CAPITAL - THE CASE OF THE COUNTRIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE Matea ZLATKOVIC RADAKOVIC	p.238.
SCIENTIFIC REVIEW OF THE MICROSTRUCTURES OF YUGOSLAVIC SOCIALISM - Book review: Igor Duda (ur.), Mikrosocijalizam. Mikrostrukture jugoslavenskog socijalizma u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih godina Husnija KAMBEROVIC	p.257.
REAFFIRMATION OF MONTENEGRO-BULGARIAN HISTORICAL CONNECTIONS – Book review: Dragan B. Perović, Miroљub Orlandić: Dr Petar Orahovac–Crnogorac, predsjednik bugarske Skupštine Nedžad MEHMEDOVIĆ	p.261.
A THOROUGH, BUT BRAGGING, HISTORY OF ATHENS - Book review: Srđan Jović, Atinska imperija - Istorija Atine do Peloponeskog rata Balsa KOVACEVIC	p.266.
EXAMPLE OF MULTICULTURALITY IN THE MUSEUM INSTITUTIONS IN CETINJE - Book review: Filip Kuzman, Luna podno Lovčena: Kulturno nasljeđe islamskog stanovništva Crne Gore u cetinjskim muzejima Vukan RAZNATOVIC	p.275.
TESTIMONY ABOUT THE SONS OF KING NIKOLA IN THE FIRST WORLD WAR - History Essay Milan SCEKIC	p.278.
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	p.287.

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici:

Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević, Milan Ščekić.

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA; Srđa Pavlović, University of Alberta, KANADA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index; Slavic Humanities Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file - Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka

Volume 7. 2023. Issue 2. Podgorica, Decembar 2023.

SADRŽAJ:

ODNOSI CRNE GORE I ALBANIJE TOKOM 70-IH I POČETKOM 80-IH GODINA 20. VIJEKA Dragutin PAPOVIĆ	str.127.
EMANCIPACIJA ŽENA U CRNOJ GORI U PERIODU PRIJE STVARANJA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE: KORIJENI RETRADICIONALIZACIJE U CRNOGORSKOM DRUŠTVU Jovana ĐURIĆ	str.163.
DELEGATSKI SISTEM IZBORA I SAMOUPRAVLJANJE STUDIJA SLUČAJA: CRNA GORA 1974 - 1990 Jelisaveta BLAGOJEVIĆ MILJANIĆ	str.192.
GLEĐANJE U ZVIJEZDE 1990: SRPSKI MEDIJI I KONCEPT OBNAVLJANJE CARSTVA NEBESKOG Srdja PAVLOVIĆ	str.221.
USLOVLJENOST EKONOMSKOG RASTA NACIONALNIM INTELEKTUALNIM KAPITALOM - SLUČAJ ZEMALJA CENTRALNE I ISTOČNE EVROPE Matea ZLATKOVIĆ RADAKOVIĆ	str.238.
NAUČNI PRILOZI O MIKROSTRUKTURAMA JUGOSLAVENSKOG SOCIJALIZMA - Prikaz knjige: Igor Duda (ur.), Mikrosocijalizam. Mikrostrukture jugoslavenskog socijalizma u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih godina Husnija KAMBEROVIĆ	str.257.
REAFIRMACIJA CRNOGORSKO-BUGARSKIH ISTORIJSKIH VEZA - Prikaz knjige: Dragan B. Perović, Mirosljub Orlandić: Dr Petar Orahovac–Crnogorac, predsjednik bugarske Skupštine Nedžad MEHMEDOVIĆ	str.261.
TEMELJNA, ALI HVALISAVA, ISTORIJA ATINE - Prikaz knjige: Srđan Jović, Atinska imperija - Istorija Atine do Peloponeskog rata Balša KOVAČEVIĆ	str.266.
PRIMJER MULTIKULTURALNOSTI U MUZEJSKIM USTANOVAMA NA CETINJU - Prikaz knjige: Filip Kuzman, Luna podno Lovćena: Kulturno nasljeđe islamskog stanovništva Crne Gore u cetinjskim muzejima Vukan RAŽNATOVIĆ	str.275.
SVJEDOČENJA O SINOVIIMA KRALJA NIKOLE U PRVOM SVJETSKOM RATU - Istorijski esej Milan SCEKIC	str.278.
UPUTSTVA ZA AUTORE.....	str.287.

Review

NAUČNI PRILOZI O MIKROSTRUKTURAMA JUGOSLAVENSKOG SOCIJALIZMA

Prikaz knjige: Igor Duda (ur.), *Mikrosocijalizam. Mikrostrukture jugoslavenskog socijalizma u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih godina*. Zagreb: Srednja Europa, 179 str.

Husnija KAMBEROVIĆ

Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Odsjek za historiju

email: husnija.kamberovic@ff.unsa.ba

<https://orcid.org/0000-0003-0460-5018>

Zbornik radova koji se bavi mikrostrukturama jugoslavenskog socijalizma je uredio Igor Duda, koji je jedan od najboljih istraživača svakodnevice jugoslavenskog socijalizma. Njegove ranije objavljene knjige „U potrazi za blagostanjem“ (Zagreb, 2005), te „Pronađeno blagostanje“ (Zagreb, 2010) pokazale su kako se odvijao svakodnevni život u socijalizmu, šta je to povijest dokolice i kako se u tim uvjetima razvijalo potrošačko društvo. Također je knjigom „Danas kada postajem pionir“ (Zagreb – Pula, 2015) te „Socijalizam na kućnom pragu. Mjesna zajednica i svakodnevica društvenog samoupravljanja u Jugoslaviji“ (Zagreb, 2023) otvorio nove istraživačke stranice ne samo u hrvatskoj nego i regionalnoj historiografiji. Duda se, dakle, pretežito bavi temama iz socijalizma, ali manje političkom historijom, nego se fokusira na povijest svakodnevice, turizma, pionira... Uz autorske radove, Igor Duda je uredio i brojne zbornike radova, a jedan od njih je i ovaj posvećen mikrostrukturama jugoslavenskog socijalizma.

U ovom zborniku Duda je sakupio radove koji mikrosocijalizam analiziraju kroz položaj općine, mjesne zajednice i kućnog savjeta u samoupravljanju. U svom uvodnom tekstu on pozicionira općinu, mjesnu zajednicu i kućni savjet u okvire jugoslavenskog samoupravnog socijalizma: dok se u radnim kolektivima radnici bore za svoja samoupravna prava, u svojim kućnim savjetima, mjesnim zajednicama i općinama oni izgrađuju, po sličnom modelu, određenu vrstu samoupravljanja. Duda to pokazuje pričom o životu ljudi u jednom beogradskom neboderu, u općini Zemun, odnosno mjesnoj zajednici koja se zvala *Jugoslavija*. U tom velikom neboderu, u kojem je bilo 500 stanova, ljudi su uspostavljali međusobne odnose, družili se na terasi nebodera, dogovarali kako da zajednički uređuju taj prostor, pili kafu i jednostavno – izgrađivali dobrosusjedske odnose. Kroz ove primjere Duda je pokazao mjesto kućnog savjeta, a zatim i mjesne zajednice u građenju jugoslavenskog samoupravnog socijalizma.

Osim ovog uvodnog članka, zbornik sadrži šest rasprava u kojima se kroz komparativni pristup istražuju različiti oblici ispoljavanja samoupravljanja u okvirima ovih socijalističkih „mikrostruktura“. Saša Vejzagić na primjeru dva građevinska kombinata (*Međimurje* u Čakovci i *Industrogradnja* u Zagrebu) pokazuje kako su ti veliki poslovni sistemi uticali na modernizaciju ne samo svoje lokalne zajednice nego i čitavog društva. Autor analizira kako ti kombinati ulažu sredstva u razvoj i istraživanje, kako se ponaša menadžment, na koji način se grade i raspoređuju stanovi i kakvi su radni uvjeti u građevinarstvu u socijalističkom kontekstu. Ovo je važna tema i adekvatan pristup koji otvara razne perspektive i mogućnosti daljih komparacija sa velikim sistemima u drugim dijelovima Jugoslavije (npr. *Energoinvest* u BiH i slično).

Anita Buhin je u svom radu na primjerima Karlovca i Pule pokazala transformaciju u kulturi iz mikroperspektive. Fokus istraživanja je na SIZ-ovima kulture i samoupravnim sporazumima prema kojim radnici dio svog dohotka izdvajaju za kulturu čime se pojedini OUR-i pretvaraju u kulturne sredine te finansiraju razvoj kulture u lokalnoj zajednici. Zaključak koji Buhin nudi ipak nije ohrabrujući, jer provedba nove kulturne politike nije bila uspješna.

Magdalena Najbar-Agičić je analizirala dva lokalna lista (*Karlovački tjednik* i *Glas Podravine* iz Koprivnice). Autorica u radu istražuje odnos politike, lokalnih medija i lokalne zajednice. Pokazala je važnost propagande u društvu, čemu su mediji služili, ali je također pokazala i kako su se mediji suočavali sa brojnim finansijskim teškoćama,

koje se nastojalo prevazići samoupravnim sporazumima općine i lokalnih listova. Zaključak koji autorica nudi je da je postojala jasna povezanost lokalnih medija u općini sa lokalnim političkim i društvenim kretanjima, a samoupravljanje je obezbjeđivalo povezanost medija i vlasti. Vidi se također da je ta kontrola medija od strane vlasti imala svoju dinamiku, da je tokom 1980-ih malo popustila, ali su finansije bile ograničavajući faktor razvoja medija.

O ženskom aktivizmu kroz analizu rada Konferencije za društvenu aktivnost žena (KDAŽ) pisala je Chiaro Bonfigliogli. Autorica pokazuje kako su funkcionirali aktivni KDAŽ u pojedinim mjestima Hrvatske (Daruvar, Duga Resa, ali i diljem Hrvatske) i pri tome ukazuje kako su osim aktiva u gradovima, koji su bili aktivniji, postojali i aktivni na selu, koji su bili manje aktivni. Uprkos fragmentiranosti arhivske građe o djelovanju KDAŽ, iz rada se stiče jasnija slika položaja žene, koja je u ranim fazama socijalizma imala poteškoća („drugovi ne puštaju svoje žene da rade“), ali je također vidljivo i kako žene u Hrvatskoj u doba socijalizma vode borbu sa patrijarhalnim društvom.

Tina Filipović u svom radu istražuje djelovanje SUBNOR-a, organizacije partizanskih veterana i kroz dva primjera (Labin i Sisak) i pokazuje kako se ta organizacija bavila položajem boraca te kako je brigu o borcima i boračko-invalidskoj zaštiti nametnula kao problem o kojem se trebalo brinuti čitavo društvo. Autorica također dokazuje kako su borci, kroz ovu organizaciju, na lokalnoj razini vodili računa o očuvanju ideološke ispravnosti zajednice.

Posljednji rad u zborniku je pisao Igor Duda i kroz primjere iz Istre i Dalmacije pokazao kakva je uloga društvenog pravobranioca samoupravljanja u građenju socijalizma. Duda je u ovom radu pratio rad društvenog pravobranioca u Rijeci i Splitu, te je pokazao kako to nije bila samo institucija (*ombusman*), čiji je cilj bio zaštita društvenog vlasništva i samoupravnih prava radnika, nego institucija kroz čije je djelovanje, posebno kroz predstavke i žalbe koje su upućivane na tu adresu, moguće pratiti funkcioniranje čitavog društva. Naime, predstavke i žalbe pokazuju kakve su sve nepravilnosti postojale u pojedinim kolektivima i društvu u cjelini. Vidljivo je to, na primjer, iz predstavki radnika u vezi s dodjelom stanova u pojedinim kolektivima, te se također vidi kako se ti društveni pravobranici nadmeću sa radničkim savjetima o brojnim drugim pitanjima, uključujući radno mjesto i slično.

U cjelini, zbornik sadrži vrijedne naučne priloge o povijesti socijalizma. Kroz primjere pojedinih građevinskih kombinata, te kroz SUBNOR i KDAŽ, pokazano je kako su se pojedine institucije u socijalizmu borile za svoje članove (borce, žene). Na primjerima SIZ-ova kulture i društvenog pravobranioca samoupravljanja, pokazano je s kakvim su se sve izazovima suočavali kolektivi i samoupravljanje u cjelini, dok je kroz primjer lokalnih medija pokazana sprega tih medija sa lokalnim vlastima. Sve su to primjeri koji na mikrorazini pokazuju kretanja i promjene u jugoslavenskom socijalizmu. Knjiga daje dovoljno ideja da se u komparativnom pristupu ukaže na sličnosti i razlike socijalističkih i postsocijalističkih društava, posebno s aspekta lokalne historije.